

Ali Yaman

Bu yazım ilk kez bu calismada yayınlanmıstır: “**ALİSİZ ALEVİLİK OLUR MU?**, (Ortak Kitap): Ali AKTAŞ, Nasuh BARIN, Hüseyin BAL, İlhan Cem ERSEVEN, Sadık GÖKSU, Burhan KOCADAĞ, Murat KÜÇÜK, İsmail ONARLI, Baki ÖZ, Cemal ŞENER, Ali YAMAN, Rıza ZELYUT, İstanbul, Ant Yayınları, 1998.” İnternetteki araştırmacıların ve konuyla ilgilenenlerin tümünün bu kitaba ulaşamayacağını düşünerek sitemizde sunulmasında yarar görüyorum. (A. Yaman)

Bilindiđi üzere 1997 yılının Şubat ayında Faik Bulut’un “Alisiz Alevilik” adlı kitabı yayınlandı. Kitap sözde “İslamda Özgürlük Arayışı 1” olarak sunuluyordu. Akli sıra Faik Bulut bu çalışmasıyla İslam’da özgürlük arayışına katkıda bulunuyordu. Kendisiyle bu konuda katıldığım bir radyo programında da “Alevi aydınlanmasına katkı” amacını taşıdığını söylüyordu. Bunun nasıl bir katkı(!) olduğunu ancak kitabı inceledikten sonra anlayabilmemiz mümkün olabildi. Kitap tümüyle bu kişinin önyargılarının kanıtlanmasını sağlamayı amaçlayan verilerin derlenmesinden oluşmuş. Fakat F. Bulut her fırsatta bilimsel(!) olduğunun altının çizilmesini de ihmal etmiyor. Bilimsel yöntemden habersiz olan Bulut bu çalışmasında alıntı yapmayı dahi beceremiyor. Önce Alevilik konusunun nasıl anlaşılabilirceği üzerinde duralım sonra da kitapla ilgili değerdendirmemize girelim.

Üzülerek ifade etmek gerekir ki, Alevîlik konusu, bilim çevrelerinden (üniversiteler) gerekli ilgiyi görmemiş ve bu alan adeta spekülâtif, tarafgir araştırmacıların, deyim yerindeyse cirit attığı bir alan haline gelmiştir. Çođu sosyal bilimler metodolojisinden habersiz olan bu sözde araştırmacılar, ideolojik düşüncelerini, Alevîlik-Bektaşîlik kitapları aracılığıyla kamuoyuna aktardılar. Böylece çok hassas olan bu konuda kamuoyu yanlış bilgilerle donatıldı. Ayrıca bu araştırmaların (!) çoğu Alevî-Sünnî kesimlerin karşılıklı önyargılarını yok edeceği yerde, bu önyargıların devamını sağlayıcı yönde rol oynamışlardır.

Anadolu Alevîliği incelenirken dikkate alınması gereken ve bilimsel araştırmalarca artık kesinlik kazanmış bulunan řu nokta, konuya nasıl yaklaşılabileceğini göstermek bakımından oldukça önemlidir. Çünkü bu önemli nokta kavranmaksızın, Anadolu’da Alevîlik konusu anlaşılamayacağı gibi, bu yanlış temel üzerine bina edilecek açıklamalar da doğal olarak bilimsellikten uzak, yanlış bilgileri içerecektir. *Anadolu’da Alevîlik-Bektaşîlik konusu ancak, Türk*

Alisiz Alevilik Olur mu?

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

kitlelerin anayurtlarında, göç etmeleri sırasında ve son olarak geldikleri Küçük Asya'da yani Anadolu'da karşılaşmış buldukları, dinsel ve kültürel akımlar anlaşılacak suretiyle ele alınabilir. Demek ki Anadolu'da Alevilik-Bektaşîlik'in kökenini, Sünnî-Şîi bölünmesine kaynaklık eden olaylarda aramak tarihsel ve sosyolojik olarak hiçbir geçerliliğe sahip bulunmamaktadır. Konu üzerinde yerli-yabancı bilimsel araştırmaların bugün ulaştığı sonuç budur. (1) Türk kitlelerin yüzyıllara yayılan zaman sürecinde ve farklı coğrafyalarda, farklı inançlara ve kültürlere sahip halklarla ilişkide bulunmaları sonucunda oluşan bu dinsel ve kültürel senkretizm (2) Alevîliğin anlaşılabilmesinin yegâne anahtarıdır.

Kısaca tanımlamak gerekirse, Anadolu Alevîliği işte bu senkretizm sonucunda oluşmuş bulunan heterodoks bir İslâm anlayışıdır. Bu heterodoks İslâm anlayışı, tarihsel ve sosyal koşulların doğal bir sonucu olarak, kitabi olmaktan çok sözlü geleneğe dayalı, eski inançların ve mitolojinin İslâmî şekiller altında yaşamağa devam ettiği bir halk İslâmıdır.

İkibinli yıllara girmek üzere olduğumuz şu yıllarda Alevîlik konusunun gerektiği gibi ele alınmamasının tarihsel ve sosyolojik kökenleri olduğu da bir gerçektir. Öncelikle bu durumu ele alalım:

Osmanlı'dan bu yana iktidarlar (Özellikle 16.yy.dan itibaren) büyük ölçüde siyasal nedenlerle, Alevî-Bektaşî kitlelerin bırakın gereksinmelerini dikkate almayı, bizatihi varlıklarını potansiyel bir tehdit olarak algılayagelmışler, onlara Sünnî kitlelerden farklı bir yaklaşım içerisinde olmuşlardır.

Önyargılar nedeniyle, çok dinamik bir yapı sergileyen Anadolu'nun etnik ve dinsel yapısı gerektiği gibi incelenememiştir. Bu değerlendirmem, kısmen Sünnîlik için de geçerli olmakla birlikte, özellikle Sünnî olmayan, heterodoks İslam ve İslâmî olmayan inançlar için geçerlidir. Bu durum Türkiye ile ilgili yabancı eserlerde de görülmektedir. Öyle ki birçok yerli ve yabancı eserde, Anadolu'da sanki sadece Sünnî halk varmış gibi değerlendirmeler yapılmış ve ortaya sakat bir tarihsel analiz çıkmıştır.

Bu sakat tarih anlayışı, ne yazık ki bugünlerde sivil toplumcu ve demokrat geçinen Türkçü ve İslamcı yazarlarca hiç bir zaman eleştirilmemiş, hatta bu durumdan kendilerince yararlanmışlardır. Ne hazindir ki, milyonlarca Alevî inancı mensup insanın yaşadığı Türkiye'de eğitim kurumlarında okutulan kitaplarda, Alevîlik konusunda bir tek satıra dahi rastlamak mümkün değildir. İnanılır gibi değil! Bir ülke düşünün ki, o ülkede milyonlarca Alevî bulunsun, ancak o ülkenin eğitim kurumlarında okutulan tarih kitaplarında, zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi kitaplarında Alevîlik konusu görmezden gelsin?

Sonuç olarak bu konu ihmal edilmiş ve bilimsel alanın dışında bırakılmıştır. Üniversiteler ve devlet kurumlarınca “Alevilik” konusunu görmezden gelinmiş, adeta bu insanların inançlarının, kültürlerinin varlığı inkar edilmiştir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak bu alan ne yazıkki Faik Bulut gibi araştırmacıların(!) insafına terkedilmiştir. Onların derdi ise konuyu bilimsel yöntemle değil, kendi görüşleri doğrultusunda ele almak olmuştur.

Ancak şunu mutlulukla söyleyebiliriz ki dünyanın değişik üniversitelerinde “Alevilik” konusunda doktora ve master yapan arkadaşlarımızın sayısında yaşanan artış, sözde araştırmacıların “Alevilik” konusundaki saptırmalarını pek yakında daha geçersiz hale getirecektir. Ayrıca çeşitli bilimsel sempozyumların (4) yapılmaya ve Araştırma kurumlarının (5) kurulmaya başlanması da oldukça olumlu gelişmelerdir. Türkiye’deki dernek ve vakıflarımız ise bu konuda duyarsız durumdadırlar. Her fırsatta eleştirdikleri Sünni Vakıflarca “Alevilik” konusunda sempozyum düzenlenmesi bile onların bu duyarsızlıklarını etkilememektedir. Bundan ders almaları gerekirken “Geceler”le ve “Saz ve Semah” kursları ile durumu idare etmektedirler. Kuşkusuz Aleviliğin tarihi bütün yönleriyle hala ele alınmış değildir. Birgün bu tarih yazılırken Aleviliğe hizmet iddiasında bulunan kurumların neler yapıp neler yapmadıkları ayrıntılarıyla yazılacaktır. Hukuksal olarak olmasa bile tarih önünde, Aleviliği kendi çıkarları doğrultusunda kullananlar hesap vereceklerdir. Bir başka çalışmamızda bu konuları ele alacağımdan, burada sadece F. Bulut’un ciddiyetsiz ve bilim dışı iddialarını ele alacağım. Ancak kısaca değinmeden de yapamadım.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki ideolojik tercihlerdeki benzerlikler insanları subjektif olmaya yönlendirebiliyor. Dolayısıyla Faik Bulut’un “Alisiz Alevilik” adlı çalışması da bazı sol eğilimli insanların duygularını okşadığından olacak, doğru mu yanlış mı olduğuna bakılmaksızın kabul görebiliyor. Bu durumu yaşadığım bazı olaylarla açıkça görme olanağım oldu.

Önce Yaşam Radyo olayıyla başlayayım. Kitap yayınlandıktan sonra yaşanan tartışmalar üzerine bu konuda kimi makaleler ve söyleşiler yayınlandı. Yaşam Radyo’dan radyonun koordinatörü Cüneyt Uzunoğulları Şahkulu Dergahı’nda bulunduğum sırada beni arayarak Faik Bulut’un da katılacağı bir tartışma programına katılıp katılamayacağımı sordu. Ben bu talebi seve seve kabul ettim çünkü Bulut’un bilim dışı iddialarını ve yanlışlarını sergileme olanağını bulacaktım. Radyoda bulunduğum sırada gördüm ki Cüneyt Uzunoğulları Faik Bulut’un kitabını tartışmaktan çok onun savunuculuğunu üstlenmiş durumdaydı. Ben programda Faik Bulut’un görüşlerinin ne kadar yanlış olduğunu ve yaptığı yanlışlıkları tek tek sergiledim. Program sırasında gelen telefonların tamamına yakını da Bulut’un iddialarını benimsemediler. Cüneyt Bey ise Bulut’un görüşlerine tam “iman” etmiş durumdaydı. İşte ideolojik fikir birlikteliği insanları böyle tarafgir yapabiliyordu.

Aynı olaya Evrensel dergisinde de rastladık. Bu derginin yazı işleri müdürü Tefvik Taş Yaşam Radyo'daki programı da dinlediğini, konuyla ilgili bir dosya hazırladıklarını benimde görüş bildirmemi istediğini iletti. Ben Galatasaray'da bulunan dergiye gittim, kendisine durumu ayrıntılarıyla açıkladım. Ses alma cihazı bozuk olduğundan sesimi kaydedemedi. Ben kendisinden soruları yazılı olarak aldım ve yazılı olarak yanıtlayarak kendisine faks çektim. Ancak Evrensel dergisinde yolladığım yazım yayınlanmadı. Nedeni ise belli. Yazıda Faik Bulut'un görüşlerinin sakatlığı kısa ve öz olarak açıklanıyordu ve bu da Evrensel dergisinin Yazı İşleri Müdürü Tefvik Taş'ın işine gelmiyordu. Bana yazılı olarak verdiği sorularda bile taraflı olduğu açıkça görülüyordu. Tefvik Taş'ın soruları şu şekildeydi: (1- Faik Bulut, daha önce çeşitli biçimlerde seslendirilmiş bir olguyu, daha net bir biçimde seslendirdi ve "Hazreti Ali'nin Alevilikle olumlu anlamda bir ilgisi olmadığı, eğer bir ilişki kurulacaksa bunun tam tersi bir yönde kurulması gerektiğini" söyledi. Yazar ayrıca bu çalışmada iki noktayı ayırmaya çalışıyor, Anadolu Aleviliği ve Halife Ali ekseninde anılan ve şekillendirilmek istenen Alevilik. Ve bu tezi kitabın başlığını oluşturdu:Ali'siz Alevilik. Siz Hazreti Ali'nin Alevi olmadığı iddiasını nasıl karşılıyorsunuz? 2-Bu iddia Alevi camiasında nasıl bir etki yaratır. 3-Çeşitli Alevi örgütlerinde ve çeşitli kesimlerde, Aleviliği İslamiyet içi sayma ve bu mecraya çekme çabaları, gözle görülür bir yoğunluk kazanmış bulunuyor. Aleviliğin islamiyetle ilişkisini anlatabilir misiniz? Böyle bir tarihsel bağıntı var mıdır? 4-Alevilerin bir kesimi çeşitli nedenlerle kendilerini islamiyet dışı sayıyor, bugün onlara islamiyet içi oldukları yönünde yapılan, politik ve inanç baskıları aleviliğin muhalif yanlarını budamak anlamına gelmiyor mu? 5-F. Bulut, kimi kaynaklara da yaslanarak, Alevi Şeriatının da sünni şeriatı kadar tutucu ve baskıcı olduğunu iddia ediyor. Bu iddiayı nasıl değerlendiriyorsunuz? 6-Tarih boyunca baskıya ve zulme maruz kalmış bir kesimin eline imkan geçtiğinde başka inançlara karşı baskıcı ve zalim olabileceğine ilişkin bu iddiayı, ortadan kaldıracak, bir ütopya, Aleviliğe yaslanabilecek bir toplumsal projeden söz etmek olanaklı mıdır?)

Görüldüğü üzere bu sorular konuyu bilmekten ve anlamaktan uzak tarafgir sorular. Yukarıda da vurguladığım gibi bu sorulara verdiğim yanıtları içeren yazım Evrensel Dergisi'ne fakslandığı halde yayınlanmadı. Bu zihniyetin bilimle uzaktan yakından bir ilgisi olmadığı olaylara tümüyle ideolojik baktıklarını böylece anlamış olduk.Şimdi kitapla ilgili analizimize geçelim:

Yukarıda giriş bölümünde özetlemeğe çalıştığım bilimsel gerçekleri görmezden gelerek yapılmış "Alisiz Alevilik" adlı çalışma, eğer kasıtlı değilse büyük bir bilgisizlik ürünüdür. Kitabın adına, kapağına ve içeriğine hakim olan önyargılı yaklaşım bu bilgisizlik ile birleşince aşağıda bir bölümünü vereceğim yanlış varsayımlar ortaya çıkmıştır. Ne yazık ki kitap bu yanlış varsayımlar üzerine kurulmuştur. Şimdi bunları görelim: Sayın Bulut önsözde(s.IX) şöyle diyor:"... Çünkü Hz. Ali Alevi değil, Sünniydi: o camide namaz kılarken öldürülmüştü.

"Sayfa 432'de ise şöyle diyor: "

Alevi fikriyatının başlangıcından bu yana Ali ve Ehl-i beyt ile ilgili olmadığını; dolayısıyla Alevilik inancının aslında sünni olan Ali'siz başlayıp devam ettiğini kanıtlamaya çalıştık

.” Sayfa 318’de “Sözün özü Muhtar hareketi, Alevilik fikriyatının tabanına oturuşunu temsil eder; şiiik çizgi ve motiflerinden uzaktır. Sayfa 330’da “Mezopotamya Alevi fikriyatının ilk ocağı, ilk yatağı sayılır.” diyor.

Yaşam Radyo’da Faik Bulut’la birlikte katıldığım programda da ifade ettiğim üzere , Arap tarihi ele alınmak suretiyle ne Anadolu Aleviliği ne de diğer islami akımlar anlaşılabilir. Arap tarihi ile İslam tarihini ayırmak gerekir. Eğer bu ayrımı yapamazsanız, Bulut’un düştüğü duruma düşersiniz. Öyle ki Hz. Ali’nin Alevi olup olmadığı iddiasına dahi kalkışabilirsiniz. Bugünkü Anadolu Alevilerine bakarak,” Hz. Ali şöyle yaşıyordu siz niçin böyle yaşıyorsunuz?” da diyebilirsiniz. Sayın Bulut’un önyargılar ve bu doğrultuda yanlış bilgiler üzerine kurguladığı düşüncelerinin yanlış sonuçlara varması kaçınılmazdır. Eğer Bulut biraz olsun Anadolu Aleviliği’ni anlamaya çalışsa ve bu konuda bilimsel yapıtların yanısıra Alevi Dedeleri (6) ve taliplerinin inanç anlayışlarını öğrenmeye çalışsaydı, bu komik duruma düşmez idi. Onun anlattığı Ali ile Anadolu Alevileri’nin Şah-ı Merdanı, Allahın Arslanı olan Hz. Ali arasında herhangi bir bağ yoktur. Anadolu Alevileri’nin Ali’si yarı ahistorik ve menkıbevi niteliklere sahip bir ulu kişidir. Faik Bulut gibi yüzlerce sayfa Arap tarihini anlatarak Anadolu’daki Aleviler bakımından temel öneme sahip bir bilgi verilemez. Hz. Ali döneminde ne Alevilik ne de Sünnilik vardı. Dolayısıyla Hz. Ali Alevi değildir Sünnidir demek anakronik ve saçma bir iddiadır.

Bu kitap ve içinde yeralan iddialar Anadolu Alevileri arasında hiçbir etkiye yolaçmamıştır. Şöyleki Anadolu’da yaşayan her Alevi bu anlatılanların kendi tarihleri değil, Arapların tarihi olduğunu çok iyi bilmektedir.

Kitabın her yerinde Aleviliğin islamdışı olduğu iddiasını savunan ve bunu kanıtlamak için tarihlerden işine gelen alıntılar yapmaya çalışan Faik Bulut bunu da becerememektedir. Kimi siyasal islamcı grupların bazı insanları kandırmak ve bilgisizliklerinden yararlanmak suretiyle kendi Alevilik anlayışlarını dayatma, sünnilleştirme çabalarının olduğu bilinmektedir. Bulut da kendi görüşlerini dayatarak benzeri bir işlev görmektedir. Aleviliğin islamın içine çekilmesi diye bir söz ancak ciddiyetsiz bir iddia olur, çünkü Anadolu Aleviliği İslamın heterodoks yanını oluşturur, yani zaten islamın içindedir. Bu kitleler müslüman olurken eski inanç ve kültürlerini de koruyarak heterodoks bir halk islamını benimsemişlerdir. Hz. Ali, Oniki İmamlar, Allah Muhammed Ali gibi Anadolu Alevilerinin inanç esaslarının temel kavramlarının tümü islamla ilintili kavramlardır. Kaldığı Anadolu Alevileri de kendilerini islamın içinde görmektedirler. Tüm bu gerçekleri görmezden gelerek Alevilik islamın dışındadır iddiasında bulunmak bilimle bağdaşmayan ciddiyetsiz bir iddiadır. Yine Bulut’a göre Alevilerin bir bölümü kendilerini islamdışı sayıyorlarmış. Alevileri islamdışı sayan iki zihniyet vardır Bunlar aşırı islamcılar ve bazı ateist/sol eğilimlidir. Aşırı islamcılara göre Alevilik “sapık bir inanç”tır. Bunlar “mumsöndü” yaparlar. Alevi kökenli olan ve olmayan ateist/sol zihniyete göre ise Alevilik islamın içinde olamaz. Onlar İslam denince sünni islamı anlarlar, islama karşı belirgin bir antipatileri olduğu söylenebilir. Bu iki düşüncede doğru değildir ve duygusaldır. Alevilerin tamamına yakını

Alisiz Alevilik Olur mu?

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

kendilerini islamın içinde sayarlar, ama burada kastedilen sünni islam inancı değildir. F. Bulut ve onun gibilerin anlamadıkları ve anlamak istemedikleri bu gerçektir. Anadolu Alevilerinin kendilerine has bir islam anlayışları vardır. İslam denince sünniligi anlamak, sonuçta Alevileri de islamdışı saymaya götürür ki, ne yazıkki birçok kişi bu yanışa düşmektedir.

Aleviliğin muhalif olduğu iddiası ise bazı ideolojik grupların sevdiği ve kullanmak istedikleri bilim dışı bir savdır. Anadolu Alevilerinin veya daha genel anlamda heterodoks islama mensup grupların Babailer Hareketi'nden(1240) başlamak üzere giriştikleri hareketler büyük ölçüde onların sosyo-ekonomik yapılarından kaynaklanıyordu, yoksa Alevi olmalarından değil. Bu tür hareketlerde sünniler de, hıristiyanlar da zaman zaman Alevilerle birlikte yer almışlardır. Demekki esas olarak bu onların muhalif karakterlerinden değil, sosyo-ekonomik yapılarından ve Anadolu'nun siyasal yapısından kaynaklanmaktaydı. Bu hareketlerinde onların muhalif olmalarını belirleyen bu etkenlere dikkat etmek gerekir. Zaten ortaçağda sosyo-ekonomik kökenli hareketler de dinsel perde altında meydana gelmiyor muydu? Anadolu Alevileri'nin yüzyıllar içerisinde yaşadıkları sonucunda resmi din anlayışı(ortodoksi) sünnilik karşısındaki pozisyonları, onları daha hümanist, paylaşımcı ve "yetmişiki milleti" bir gözle gören bir inanç grubu haline getirmiştir.

Faik Bulut önce Aktüel Dergisinde ve ardından Yeni Yüzyıl gazetesinde yayınlanan(14 Nisan 1996) söyleşilerde de aynı tutarsız görüşleri savunmayı sürdürdü. Daha önceden de bilinen düşünceleri ve bulguları kendi düşüncesiymiş gibi sunmayı sürdürdü. Oysa Anadolu Alevilerinin Ali'sinin yarı menkıbevi ve ahistorik olduğunu bilim dünyasında bilmeyen yok. (7)

Faik Bulut'un yaptığı gibi, yüzyıllar öncesinin sosyal koşullarına göre hazırlanmış ve yine varolan koşullar nedeniyle güncellenememiş olan "Buyruk" kitaplarını 1997 yılında kalkıp eleştirmek ve bunlarla Alevi inancını yargılamaya kalkmak ne derece doğru? Muaviye'nin ve Yezid'in tarihte yaptıkları insanlık dışı eylemlerle nasıl bugün sünniler suçlanamazsa, tarihe mal olmuş ve bugünün koşullarında bize anormal gelen unsurlardan dolayı da Alevileri suçlayamayız. Şüphesiz Bulut'tan bu bilimsel yaklaşımı beklemek saflık olur. Aleviliğin kökünü sadece Mezopotamya'ya dayandıran bir zihniyetten daha başka ne beklenebilir ki. İslam tarihinin tartışmalı verilerini kesin doğrular olarak ele alarak kendince birtakım sonuçlara ulaşıyor. Bunlar arasında "Hz. Ali'nin öldürüldüğü yer, İbni Sebe Olayı, Muhtar hareketi..." gibi örnekler verilebilir. Ayrıca Cemal Şener'in bir makalesinde yeralan N. Cevheri'ye ait sözleri alarak, ancak dikkatlice okumadığından, C. Şener'i suçlayabiliyor. Halbuki sözler Cemal Şener'e değil bakan N. Cevheri'ye ait. (8) Daha birçok yanlışlıklar var ancak bu kısa makalemde bütün bu yanlışlıklara girmek istemiyorum.

Sonuç olarak doğru dürüst alıntı yapmayı bile beceremeyen Faik Bulut'un "Ali'siz Alevilik" adlı

çalışması ciddiyetsiz ve bilim dışı iddialarla dolu bir çalışmadır. Tarafsız Araştırmacılar arasında da eserin subjektif olduğuna dair bir fikirbirliği vardır. Anadolu Alevilerinin cem törenlerine, nefeslerine hakim olan tasavvufi ve heterodoks islami unsurları yok saymak mümkün değildir. Ali'siz Alevilik adlı çalışmada bu unsurlar inkar edilmek suretiyle Alevilik ortaya konulmaya çalışılmıştır ki bu boşa çabalamaktır. Umarım zamanla yapılan akademik çalışmalarla bu tür yayınlarda azalma olur ve Anadolu Aleviliği bilimsel yöntemlerle ele alınır.

KAYNAKÇA:

1.

Bu araştırmalardan, Fuad Köprülü, F.W.Hasluck, Irene Melikoff, Süreya Faruki ve Ahmet Yaşar Ocak gibi araştırmacıların, araştırmalarını kastediyoruz. Mesela son yıllarda yayınlanmış, içinde çok değerli araştırmacıların makalelerinin bulunduğu şu yapıt oldukça doyurucu bilgiler sunmaktadır: Alexandre Popovic et Gilles Veinstein, BEKTACHIYYA Etudes sur l'ordre mystique des Bektachis et les groupes relevant de Hadji Bektash , İstanbul, 1995.

2.

Senkretizm, bağdaştırmacılık anlamında kullanılmaktadır. Bu, birçok dinsel ve kültürel unsurların, bağdaşmasını, içinde barındırmasını ifade eder. Bu konuda bk.Ahmet Yaşar Ocak, Babailer İsyanı, Alevîliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü , Gen.2.baskı, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1996, ss.80-81.

3.

Ahmet Yaşar Ocak'a dayanarak heterodoksi teriminin, sosyal siyasal ve dinsel üç ayrı cephesinin olduğunu söyleyebiliriz. Heterodoksi, kabul edilmiş din anlayışına yani ortodoksiye karşıt, aykırı bir din anlayışını ifade eder. Heterodoksi siyasi iktidarın desteğinden yoksundur ve çevrenin din anlayışını temsil eder. Ocak, agy, s.77.

4.

Bu bilimsel sempozyumlardan üçünü belirteceğim:(1)"Alevism in Turkey and Comparable Syncretistic Religious Communities in the Near East in the Past and Present", Berlin, 14-17 Nisan 1995. (2)"Şah İsmail ve Onun Devri", Bakü, 24-26 Eylül 1997.(3)"Türkiye'de Aleviler Bektaşiler ve Nusayriler", İstanbul, 21-23 Kasım 1997.

5.

Alisiz Alevilik Olur mu?

Prof. Dr. Ali Yaman tarafından yazıldı.

Alevilerce kurulan özel araştırma kurumlarının ikisi de Almanya'da kurulmuştur. Bunlar *Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü*

ve *Avrupa Alevi Akademisi* adlı araştırma kurumlarıdır. Türkiye'deki dernek ve vakıfların araştırma çalışmalarına yönelik umursamaz tavırları kuşkusuz tarihe kara birer leke olarak geçecektir.

6.

Alevilikle ilgili tarihsel gelişim ve Dedelik Kurumu hakkında genel bilgiler için şu çalışmamıza bakılabilir: Ali Yaman, **Alevilik'te Dedelik Kurumu ve İşlevleri**, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyasi Tarih Bölümü, 1996.

7.

Aleviliğe ilişkin bir bibliyografya denemesi olarak şu çalışmamıza bakılabilir: Ali Yaman, **Alevilik -Bektaşîlik Bibliyografyası**, İstanbul, 1998.

8.

Bu makale için bk: Cemal Şener, "Cevheri, Güner Ümit, Aktuna ve Alevilik", **NEFES**, sayı:16, Şubat 1995, s.27-28.